

Kapitalist Toplumsal İlişkinin Belirlenmesinde Hukuk Biçimi ve Devlet

The Form of Law and the State in Determining Capitalist Social Relations

HAMDİ GÖKÇE ZABUNOĞLU
Kırıkkale University

Received: 11.08.2023 | Accepted: 29.09.2023

Abstract: This article theorizes that the state, through its legal form, determines and limits social cohesion and shapes the reproduction of social relations. In order to understand the role of law in the emergence and reproduction of capitalist social relations, it is necessary to identify the form of the state. The main innovation of political development in capitalist society is the centralization of the monopoly on the legitimate use of violence in a centralized state apparatus. How this is generated and developed through the relations of production in civil society and the content of the interaction of the monopoly of coercive violence with these relations of production are fundamental questions for the discussion of the form of the state. The article first discusses the positivist legal school approach represented by Kelsen, then Weber's approach that emerged as a result of his analysis of modern specialization and rationalization, and finally Paşukanis' approach that interprets the development of the state and law through a historical materialist method.

Keywords: Legal form, capitalist social relations, Hans Kelsen, Max Weber, Pashukanis.

Giriş

Bu makalede, devletin hukuki biçim aracılığıyla toplumsal bütünlüğü nasıl tespit edilip sınırlandırıldığına ve farklı kalkınma bağlamlarında kapitalist toplumsal ilişkilerin çelişkili yeniden üretimini nasıl yapılandığına dair teorik ve tarihsel bir açıklama çabası mevcuttur. Bu tartışma aynı zamanda, uzun gerileme döneminin küresel makroekonomik ortamının, emekten sermayeye ve sanayi ile finans arasındaki güçler dengesinde nasıl bir değişimin habercisi olduğunu ilişkin argümanla da önemli ölçüde ilişkilidir. Çalışmada hukukun ve devletin belirli sınıf temelli ilişkisel dinamikleri kurumsallaştırdığı sürecin genel bir teorik ve tarihsel açıklaması ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Kapitalist toplumsal ilişkilerin ortaya çıkmasında ve yeniden üretilmesinde hukukun rolünün ne olduğunun anlaşılması için devlet biçiminin belirlenmesi gerekir. Toprak ve üretim kaynaklarının özel mülkiyeti üzerine kurulu toplumlarda, bir şeyin bir kişi tarafından sahiplenilmesi tanım gereği diğerlerinin dışlanmasını gerektirdiğinden, zorlama, temel ekonomik ilişkilerin içine gömülüdür ve bu ilişkiler tarafından onun var olduğu kabul olunur. Bu tür bir yerleşikliğin doğası önemlidir. Söz gelimi, mülkiyetin kişiye bağlanmasında zorun kaynağının hukuk olmasıyla kişinin kendinin olması arasında doğal görülen bir fark vardır. Kapitalist toplumda zorlamanın temel karakteri ekonomiktir; doğrudan üreticilerin kitlesi, üretim araçlarından defalarca uzaklaştırılarak bunların sahibi olan azınlığın üreticilerin emeğini satın almaya hazır bekleyen kollarına itilir. Ancak elbette bu temel durum “doğal” ya da tarih ötesi / tarih-dışı bir durum değildir, daha ziyade ekonomi dışı zorlamanın, yani siyasi gücün kullanılmasını gerektiren belirli bir tarihsel gelişim sürecinden ortaya çıkar. Kapitalist toplumda işleyen ekonomik zor, ilkel birikimin ilk günahının biçim değiştirmesinden başka bir şey değildir. Bu tarihsel olarak biçim değiştirmiş olan zor, metaların görünüşte barışçıl ve rızaya dayalı mübadelesi yoluyla sömürü ilişkilerinin yeniden üretilmesinin koşuludur. Dahası, siyasi karakterli zorlama kapitalist toplumda sadece yokluğuyla var olmakla kalmaz ve böylece kapitalizmin tarih öncesine gönderilir, aynı zamanda kapitalist gelişmenin teknolojik ve örgütsel olarak dinamik sürecinin gereklilikleri ışığında sömürücü üretim ilişkilerinin içeriğinin gerekli ayarlanması ve yeniden düzenlenmesinde sürekli olarak geri çağırılır. Bu-

nun gerçekleşme ve siyasi iktidarın buna eklemlenmesinin biçimi, yeniden üretim sürecinde ekonomik, siyasi ve hukuki uğrakların iç içe geçmesini tespit etmek açısından büyük önem taşır. Kapitalist hukuk da ne nevi şahsına münhasırlığından ne de ekonomik ve politikadan soyutlanabilir olduğundan değil kapitalist üretim ilişkilerinin işletilebilmesi için kapitalist toplumsal yapı karşısında göreceli belirlenimsizlik içerdiğinden dolayı otonomdur (Özdemir, 2010, s. 63).

Üretim ilişkilerinin içeriğinin yeniden yapılandırılmasını gerçekleştirmek için gerekenler, disiplin ve disiplin araçlarıdır. Bu disiplin faaliyetlerinin çoğu, doğrudan üreticilerin emek sürecini denetlemek ve düzenlemek için bir yönetici kadrosu istihdam eden ve emek güçlerini kendi gereklerine göre şekillendirmek için eğitim-öğretim planlarını belirleyen üretim araçlarının sahipleri tarafından gerçekleştirilir. Bununla birlikte, emek kitlesinin temel politik koşullanması, önemli ölçüde devlet kurumları tarafından gerçekleştirilen ileri kapitalist toplumdur; oysa işverenin, emeğin mümkün olan en yüksek miktarını ve niteliğini satın aldığı emek zamanından elde etme hakkının uygulanması, fiziksel şiddet söz konusu olduğunda, büyük ölçüde üçüncü bir taraf olarak devlete aktarılmaktadır. Modern kapitalist toplumdaki siyasi gelişmenin temel yeniliği, şiddetin meşru kullanımı üzerindeki tekelin merkezi bir devlet aygıtına övgülenmesinden ibaret olmasıdır. Bu durumun sivil toplumdaki temel üretim ilişkilerinden nasıl geliştiği ve bu şekilde yoğunlaşan zorlayıcı gücün bu üretim ilişkileriyle müteakip etkileşiminin doğası, devlet biçimi tartışmasını canlandıran temel sorulardır.

Bu sorulara yönelik üç yaklaşımı temel bir biçimde tanıtmak faydalı olacaktır. Bunlar, pozitivist hukuk okulunun, özellikle de Kelsen'in izlediği yaklaşım, Weber'in modern uzmanlaşma ve rasyonelleşmenin analizinden ortaya çıkan yaklaşım ve devlet ile hukukun gelişimini tarihsel materyalist yöntemle yorumlayan yaklaşım. Bu tipolojinin son dalıyla ilgili olarak tartışma, Paşukanis'in görüşlerinin değerlendirilmesiyle başlayacak, ardından onun hukuk ve devlet anlayışının somut olarak ifade ettiği çelişkilerin, izlediği yöntemin uygulanması halinde nasıl aşılabileceğini ele alacaktır.

1. Kelsen: Devletin ve Hukukun Özdeşliği

Kelsen, Saf Hukuk Teorisi adlı eserinde, geleneksel hukuk teorisinin varsaydığı ve modern hukuk bilimine hâkim olan devlet ve hukuk arasındaki düalizmi yapıbozuma uğratmayı amaçlamıştır. Bu karşıtlığın mantıksal bir temeli yoktur. Bu karşıtlık görünümü, yalın bir iktidar olgusu olarak devletin, kendi dışındaki bir hak düzenine atıfta bulunularak hukuki bir kuruma dönüştürüldüğü tamamen ideolojik bir yöneylemin zorunlu bir ürünüdür. Kelsen'e göre devlet daha ziyade hukukla özdeşdir. Düşünsel açıdan ayrışık olarak var olamaz (Schuett, 2021, s. 76). Devlet, belirli bir iş bölümüne uygun olarak bu düzeni oluşturan normları yaratan ve uygulayan organlara sahip nispeten merkezileşmiş bir hukuk düzenidir (Kelsen, 2016, ss. 123-124).

Kelsen, bu önermeyi desteklemek için devleti oluşturduğu düşünülen temel unsurlar olan yurttaşları, ülkesi ve egemenliğin yalnızca bir hukuk düzeninin geçerliliği açısından anlaşılabilceğini savunur (Kelsen, 2016, s. 130). Devletin insan unsuruna ilişkin olarak Kelsen, davranışlarının aynı hukuk düzeni tarafından düzenlenmesi dışında, bir devlete ait tüm bireyleri birleştiren ve diğerlerini dışlayan hiçbir ölçüt bulunmadığını açıklar. Nüfus yalnızca ulusal hukuk düzeninin kişiler üzerindeki geçerlilik alanı olarak düşünülebilir. Benzer şekilde, devletin ülke unsuru, doğal, coğrafi bir bütünlük olarak mevcut değildir, ancak açık denizler ya da diğer devletlerin toprakları gibi kesişen hukuki sınırlarının çevrelediği alandan oluşur. Devletin ülke unsuru, gerçekte ulusal hukuk düzeninin mekânsal geçerlilik alanı tarafından belirlenir. Kelsen, devlet iktidarı olarak adlandırılan ilişki ile ilgili olarak, bu ilişkinin sadece yasal olarak düzenlenmiş olması, yani normatif bir karaktere sahip olması nedeniyle diğer iktidar ilişkilerinden ayırt edilebileceğini düşünmektedir. Bu iktidarı kullanan bireyler, hukuk normları oluşturabilme ve somut dünyada uygulayabilme yetkisine sahip oldukları sürece, devlet iktidarı yani egemenlik etkin bir ulusal hukuk düzeninin geçerliliğinden öte bir şey değildir. Bu perspektiften bakıldığında, hapishaneler, kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetlerden oluşan baskı mekanizmaları, yalnızca normatif otorite olarak hükümet tarafından verilen emirlere uygun olarak kullanıldıkları ölçüde devlet iktidarının araçlarına dönüşen nesnelerdir (Kelsen, 2008, ss. 287-290). Kelsen'in yaklaşımında ortaya çıkan sorun, devletin bir tüzel kişi olarak, gö-

rünüşte özdeş olduğu düzen içinde, bir haklar ve yükümlülükler öznesi olarak ortaya çıkmasıdır. Kelsen tarafından devlet ve hukuk düalizminin görünürde ortaya çıkması, devletin gerçekte eyleyen bir tüzel kişi olarak var olmadığı, ancak hukuk düşüncesinin yardımcı bir yapısı olarak yalnızca metaforik olarak böyle görüldüğü gerekçesiyle reddedilir. Ona göre, devlete belirli bir işlevin atfedilmesi, bu işlevin onu belirleyen hukuk düzeninin bütünlüğüne havale edilmesinin başka bir ifade biçimidir.

Öz itibarıyla Kelsen, hukuk düzeni tarafından belirlenen herhangi bir eylemin, düzenin bir bütün olarak bir kişiliğe bürünmesi olan devlete isnat edilebileceğini söyler. Bu isnadın yalnızca söz konusu eylemin devleti ve onun organlarını oluşturan hukuk düzeni içinde belirlendiği anlamına geldiğini savunur (Kelsen, 2016, s. 132). Tersine, yasal düzen tarafından yetkilendirilmeyen, yasayı ihlal eden herhangi bir eylem devlete atfedilemez, yanlış yapan bir devlet kendi içinde bir çelişkidir. Devlet yanlış yapamayacağı için, yasadışı eylemler, devlet tarafından yetkilendirilmiş yasal davranış alanının dışında faaliyet gösteren bireylerin veya örgütlerin yapıp ettikleri haline gelir (Kelsen, 2008, s. 305). Devlet – vatandaş arasında hukukun yerleştiği meşruiyet de kendisini tam olarak burada, yasallığın doğurduğu itaat ekseninde gösterir (Vinx, 2007, s. 61).

Kelsen'in devlet-hukuk özdeşliği kuramı zorunlu olarak kendi kendine göndermeli bir meşrulaştırma biçimine açık kapı bırakır. Bazı yazarlar tarafında sosyolojik yaklaşımın da Kelsen tarafından öyle veya böyle kabul edildiği ileri sürülse de tartışma götürmeyen idarenin eylem ve işlemlerinin, yargı kararlarının ve hukuken yetkilendirilmiş makamlar tarafından alınan kararların, anayasal düzen tarafından belirlenmiş şekle uygun olarak çıkarılmış ve bu kararlardan daha üstün olan normlara bağlı olarak meşrulaştırıldığıdır (Troper, 2016, s. 120). Bu genel normların geçerliliğinin ve meşruluğunun dayanağı ancak onlardan daha yüksek bir normun geçerliliğinden kaynaklanabilir. Sonsuz bir ardılığa düşmekten kaçınmak için Kelsen, verili bir hukuk sistemindeki tüm normların geçerliliğinin izlenebileceği temel norm¹ (Grundnorm) olarak varsayılan nihai ve en yüksek bir normun işleyişini ileri sürer (Kelsen, 2006, s. 111, 2008, s. 195, 2016, s. 67). Egemen olarak kabul edildikleri ölçüde ulus-devletler tarafından hu-

¹ Temel norm ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için Altunsu (2022)'ye bakılabilir.

kukun yaratılmasıyla en çok ilgili olan ikinci durumda, bir normun geçerliliği yalnızca uygun şekilde uygulanan bir prosedürün sonucu olup olmadığına bağlıdır. Devlet, hukuk kurallarını bir irade eylemi ile yarattığından ve bu eylemin temelinde, tasarım gereği tarihsel veya siyasi olarak sorgulanamayan, önceden varsayılan bir ifade bulunduğundan, belirli bir kuralın etkililiği sorusu tamamen usule ilişkin bir sorudur.

Özetlemek gerekirse, Kelsen'e göre devlet ve hukuk özdeştir; görece merkezileşmiş bir hukuk düzeni olarak devlet, toplumsal yaşamla yalnızca insan davranışlarını düzenlemeye yönelik normatif açıklamalarının tek yönlü olması bakımından ilişkilidir. Devlet, toplumsal hayatının diğer alanlarındaki gelişmelerden özerktir ya da bu alanların hukukun biçimi ve gelişimi üzerindeki etkisinin niteliği hukuk teorisi üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Kelsen'in mevzisi, siyaset ve devlet teorisinin 19.yy'a kadarki düşünsel artıklardan özgürleştirilmesi açısından önem taşır çünkü genel iması devletin ilahi bir kurum olduğu ve muktedirin ilahi düzen tarafından belirlendiği görüşünün karşısında konumlanır; artıklardan kartsa mutlak değerlerin oluşturduğu normatif düzenlerin olduğu ve bunların biliminin değerler içtihatçılığı olmaksızın yürütülemeyeceğidir (Kelsen, 2004, ss. 12-13, 23). Bu, hukukun yalnızca ahlak tartışmalarından değil, adalet tartışmalarından da uzaklaştırılması gerektiği üzerine ikazı içerir (Vinx, 2007, s. 30). Hukukun metafizik bir amaç değil de materyalist bir araç olduğu şeklindeki vargı devletin ve hukukun mahiyetinin tek doğru kavranışıdır (Schuett, 2021, s. 81). Hukukun etik ve siyasi etkilerden bu şekilde tamamen yalıtılması, pozitif hukuku belirsiz metafizik, teolojik ve siyasi kökenli içerikle yüklediğini düşündüğü doğal hukuk teorisinin etkisine karşı Kelsen için modern hukukun incelenmesine uygun hukuk biliminin tek ilerleme şeklidir.

2. Weber: Biçimsel Rasyonel Hukuk ve Yasal/Ussal Egemenlik

Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu (Weber, 1997) adlı kitabının giriş bölümünde kısaca özetlenen projesi, modern batı rasyonalitesinin çeşitli biçimlerde ortaya çıkışının tarihsel bir sosyolojisidir. Ona göre bu süreç, temelde, tüm uygar ülkelerde var olduğunu düşündüğü “elde etme güdüsü kazanç uğraşısı kâr uğraşısı olanaklı en fazla miktar parayı kazanma uğraşısı” (Weber, 1997, s. 15) olarak anlaşılan kapitalizm tarafından değil, Batı'da gelişen ve başka hiçbir yerde olmayan, nitelik ve

kapsam bakımından kendine özgü olan özel bir biçim tarafından yönlendirilmiştir. Weber'e göre, Batı'daki modern kapitalizmin temel yeniliği, biçimsel olarak özgür olan emeğin kapitalist sistemdeki rasyonel örgütlenmesinde yatmaktadır. Bu örgütlenmenin gelişimi başka yerlerde yalnızca ön-örnek olarak bulunabilirken Batı'da yetkin bir biçimde var olmuştur (Weber, 1997, ss. 19-20). Batı'da türemiş olan kapitalizmin bu türünün baskın özellikleri arasında, düzenli piyasa mübadelesine göre ayarlanmış ve irrasyonel spekülasyon faaliyetlerden arınmış rasyonel endüstriyel örgütlenmeye ek olarak, işin hane halkından ayrılması ve "girdi çıktı kaydının tutulmasından öte" (Torun, 2008, s. 17) bir anlama sahip olan rasyonel defter tutmanın normalleştirilmesi yer alır. Nihayetinde bu özelliklerin izi, emeğin sözleşmesiz ücretli emekçi kitlesi şeklinde rasyonel örgütlenmesine kadar sürülebilir, çünkü Weber'e göre ancak bu temelde işletmenin rasyonelleştirilmesi için gereken hassas hesaplama mümkün olabilirdi.

Weber, Batı'da bu türden bir maceraperest ve yağmacı olmayan ussal burjuva kapitalizminin ortaya çıkmasının hem teknik faktörlerin hesaplanabilirliği için modern bilimin varlığına bağlı olduğunu hem de modern bilimin gelişimini daha da teşvik ettiğini savunur. Bu noktada Weber, özellikle Batılı modern kapitalist gelişme ile artan bilimsel gelişmişlik arasında nedensel bir ilişki kurmaktan kaçınmaktadır; ancak eğitilmiş, uzmanlaşmış personel tarafından yürütülen rasyonel, sistematik ve uzmanlaşmış bilim arayışının yalnızca Batı'da ortaya çıktığı konusunda açıktır (Weber, 1997, ss. 23-24). Gerçekten Batı kültüründe bilimin önemli ağırlığı ve yanı sıra devletin ve ekonomik hayatın tamamen eğitilmiş bürokratik aygıt ve onun memurlarına bağımlı hale gelme eğilimi hakkında çok şey söylenmiştir. Batı ve diğer kültürler arasındaki fark, bilimsel bilgi birikiminden teknik olarak yararlanmaya ilişkin olarak Batının yaklaşımında yatmaktadır. Bu yaklaşım, ekonomik sistemin yanı sıra aynı zamanda Batı hukukunun ve yönetim sisteminin kendine özgü biçimlerde resmiyet kazanmış olmasının da temelinde bulunmaktadır (Saygılı, 2010, s. 89). Buna karşılık, rasyonelleşmenin bu özel yasal ve idari biçimleri, Batı kültürünün kendine özgü rasyonelleşmesi gibi daha geniş bir olgunun izini sürmektedir. Weber'in Batı toplumunda rasyonelleşmenin esasen çoğul doğasını vurgulaması, bu sürecin yaşamın farklı bölümlerinde ortaya çıkan,

farklı değerler ve amaçlar peşinde koşan rasyonelleşmelerin varoluşuna bir göndermedir (Weber, 1997, ss. 24-25). Bu rasyonelleştirme biçimlerini açıklamaya çalışırken Weber, her şeyden önce ekonomik koşulların dikkate alınmasında ısrar ederek ekonominin merkeziliğini hatırlatır, ancak yine de diğer toplumsal rasyonelleştirme biçimlerinin ekonomik ilişkiler üzerindeki karşıt etkisini vurgulamayı da ihmal etmez. Ancak yaşadığımız dünya “sadece ekonomik eşitsizliklerle değil sayısız baskı biçimiyle; algılanan ırksal, cinsel, ulusal ve diğer farklılıklar nedeniyle çeşitli gruplara yönelik eşitsiz muamelelerle dolu”dur (D’amato, 2016, s. 374).

Weber'in tartıştığı rasyonelleşme biçimlerinin merkezinde, hukuk ve siyasi yönetim alanları da yer almaktadır. Weber'in hukuki rasyonelleştirme okuması, öncelikle “Ekonomi ve Toplum”un hukuk sosyolojisi bölümünde ortaya konmuştur; burada Weber, ekonomik davranışın rasyonelleştirilmesinin piyasa ekonomisi biçimine ulaşırken giderek daha karmaşık çıkar çatışmaları üreten hukukun sistematikleştirilmesini teşvik ettiği ve siyasetin kurumsallaşmasını yoğunlaştırdığı, ancak her iki sürecin de özgül biçimini belirlemediği şeklindeki temel görüşünü yeniden teyit etmektedir (Weber, 2012a, s. 247). Weber, “modern kapitalizmin, en azından hukuksal bakış açısından birbirinden büyük oranda farklılaşan kurallar ve kurumlar içeren hukuk sistemlerinde eşit derecede geliştiğini ve temelde benzer ekonomik özellikleri sergilediğini” (Weber, 2012a, s. 256), aynı zamanda ve belki de biraz çelişkili bir şekilde, siyasi faktörler ve hukukun iç yapısı tarafından koşullandırılan hukuk unsurlarının ekonomik örgütlenme üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Asıl önemli olan nokta, Weber, Batı hukukunun gelişimin rasyonelleştirme yönünün doğrudan mesleki çalışmalarında hukuku şekillendiren teknik olarak eğitilmiş uzmanların belirli nitelikleri ve dolaylı olarak genel ekonomik ve sosyal koşullar tarafından koşullandırıldığını belirtmesidir (Weber, 2012a, s. 260). Böylece bir kez daha eğitilmiş uzmanlar topluluğunun hayati önemine geri dönmektedir. Bu uzmanların belirleyici iş birliği, belirli davaların karara bağlanmasında bilinçli olarak uygulanan rasyonel bir kurallar bütünü olarak hukukun detaylandırılmasının olmazsa olmaz koşuludur (Weber, 2012a, s. 259). Bu hukukçuların çalışmaları sayesinde bir bütün olarak hukuk, gerekli kodifikasyonun yanı sıra belirli bir resmileştirme ve rasyonelleştirme sürecinden geçer. Bu bağlamda rasyo-

nellik, hukuk düzeninin sistematik karakterine, diğer bir deyişle hukuk sisteminin iç tutarlılık derecesine ve kuralların genelliğine atıfta bulunur. Biçimsellik ise hukuki kararların alınmasında kullanılan kriterlerin hukuk sisteminin kendisine özgü olma derecesinin bir ölçüsüdür ve bu nedenle sistemin normlarının resmi olarak ifade edilme derecesi ve siyasi ya da dini kurum ve etkilerden özerkliği ile ilgilidir. Weber'e göre Avrupa'da hukukun tarihi, irrasyonellikten sıyrılarak rasyonelleşme ile biçimsel ve ussal hukukun zaferinin tarihidir. Saygılı'nın ifadeleriyle hukuk, "ne Tanrının kelamı ne de irrasyoneldir; o, yasal-ussal meşru bir zeminde hareket eden; örgütleyici, programlayıcı; kendisine itaat edecek kişileri - yurttaşları- ikna ederek kuran bir katalizördür" (Saygılı, 2010, s. 88).

Yukarıda anlatıların ışığında, Weber'in belirli, bağımsız bir hukuki rasyonalitenin ortaya çıkışını belirli bir tarihsel süreç olarak anladığı kabul edilebilir. Weber -Kelsen'in aksine- hukukun yalnızca yukarıdan dayatmayla üretilmediğini, aynı zamanda teamülden de üreyebileceğini söyler. Gerçekten de Weber, tarihin belirli aşamalarında hukuk kurallarının normlar olarak yaratılabileceği fikrinin tamamen bilinmediğini savunur. Weber'e göre geleneksel olarak, ilk etapta basit bir alışkanlık teşkil eden eylemler, daha sonra psikolojik bir uyum süreci yoluyla bağlayıcı olarak deneyimlenebilir. Bu davranışın belirli bir grup arasında genelleştigi dair sonradan ortaya çıkan bir farkındalık neticesinde insanların az çok bilinçli beklentilerine bir uzlaşma sonucu dahil edilebilir. Nihai aşamada ise zorlayıcı yaptırımlar topluma dayatılır. Düzenli uygulamalardan hukuk kurallarının ortaya çıkması sürecinin katı, değişmez bir normlar bütününe yol açtığı düşünülebilirse de Weber daha ziyade, değişen dış koşullar bağlamında çıkarlarını korumakla ilgilenen veya sadece mevcut koşullar altında çıkarlarını daha etkili bir şekilde ilerletmekle ilgilenen bireyler tarafından yeni davranış çizgileri izlendiği ölçüde, bu tür yasa yapmanın bir dereceye kadar yenilik içerebileceğini savunmaktadır. Bu yeni davranış pratikleri yeni mutabakat anlayışları üretebilir ve nihayetinde yeni geleneksel davranış türleri oluşturabilir. Bu tür uygulamalarla ilgili olarak, ilgili taraflar kendi kendine yardım yoluyla yaptırım uygulayabilir, konsensüs açısından 'haklı' olduğu düşünülen birey, inatçı bir tarafın itaat etmesini sağlamak için başkalarının yardımını alabilir. Bu gayri resmi yaptırım yolunun, ilgili normun resmi kurumsal 'yasal' güvencesinin yerini alması, bu nedenle

yalnızca işlevsel eşdeğerlerin değiş tokuşunu temsil edecektir (Weber, 2012a, ss. 120-121).

Özetle, Weber için, hukukun gelişiminin belirli aşamalarında baskın olan belirli norm yaratma biçimlerine uygun olarak, hukukun sadece psikolojik uyum, uzlaşma oluşumu ve zorlayıcı yaptırım uygulaması nedeniyle hukuk normlarına dönüştürülen düzenlenmiş sosyal pratiklerin tüm ekonomik ve politik içerikleriyle bir toplamı olarak var olduğu görülebilir. Bu aşamada, henüz ekonomik, hukuksal ve siyasal farklılaşmadıkları gibi birbirlerine halen sıkı sıkıya bağlıdırlar.

Weber, bu şekilde tanımlanan geleneksel norm yaratımının tarihsel koşulundan yola çıkarak, hukukun ve usulün gelişimini mantıksal ve her durumda tarihsel olmasa da bir dizi aşama boyunca izler: Her türlü yasal düzenlemenin ana kaynağı olan yasa koyucu peygamberler vasıtasıyla gerçekleşen karizmatik vahiy, vaka bazında yargılama ve emsallere bağlılık; laik veya teokratik yetkilerin kanunlaştırılması yoluyla dayatılması ve resmi olarak eğitilmiş profesyoneller tarafından adaletin sistematik olarak detaylandırılması ve uzmanlaşmış yönetimi. Modern Batı hukuk sistemlerinin karakteristik özelliği, hukuki ussallık mantığının olgunlaşma sürecinin ve hukukun daha geniş toplumsal süreçlerden özerkliğinin belirginleşmesinde kendini belli etmektedir. Norm yaratmanın farklı biçimleri aynı zamanda siyasi otoritenin değişen karakteriyle de eklemlenir ve rasyonel olarak örgütlenmiş özgür emek sisteminin ortaya çıkışıyla yoğunlaşırken, kendi rasyonel mantığına uygun olarak gelişen siyasi tahakküm sisteminin gelişimindeki anları temsil eder.

Bu tür bir siyasi rasyonalizasyon anlayışı, Weber'in modern bağlamda devleti “belli bir toprak üzerinde yasal fiziksel güç kullanımının tekeli olduğunu (başarıyla) ileri süren bir insan topluluğu” (Weber, 2017, s. 7) olarak tanımlayarak başladığı 'Bir Meslek Olarak Siyaset'te geliştirilmiştir. Şiddet kullanma hakkının kaynağı devlettir. Devlet bu hakkı başka bireylere veya örgütlere devredilebilir. Devletin bu önemi neticesi siyaset iktidardan pay almayı veya iktidarın dağılımını yeniden yapılandırmayı hedefleyen bir faaliyet haline gelir.

Meşru güç kullanımı üzerine kurulan ve bir siyasi tahakküm ilişkisi olan devlet, Weber'in üç ideal tip tanımlamasıyla açıkladığı, meşruiyetini tesis etme tarzı olan çeşitli biçimler alır. Bunlardan ilki, eski düzenin

prensleri, kralları, feodal derebeyleri ve patrimonyal yöneticiler tarafından uygulanan ve kutsallaştırılmış geleneklerin yeniden üretilmesiyle desteklenen 'geleneksel' otoritedir. İkinci olarak, 'karizmatik' otorite, olağanüstü liderlik niteliklerine ve zarafete sahip olarak kişisel bir bağlılık ve güven uyandıran ve kendi buyurduğu normatif kalıplara uyulmasını sağlayan örnek karakterli kişiler tarafından kullanılır. Modern devletin meşrulaştırma biçimi olan son otorite biçimi ise, rasyonel bir zemine sahip olan normatif kuralların meşruluğuna ve bu kuralların çerçevesinde egemenin emir verme yetkinliğine olan inanca ve bunun karşılığında bu kuralların yasallığının tanınmasına dayanan yasal/ussal biçimdir (Weber, 2017, ss. 8-9). Bunun neticesi olarak kişiye itaatten bahsedilmez. İtaat edilen kişiden bağımsız normun yetkilendirildiği makamdır. Modern devletin uyguladığı tahakkümü meşrulaştırma biçimi rasyonel hukuki biçimdir. Bu ise devletin kendine özgü iç örgütlenmesinin gelişimi, eğitilmiş uzmanların kurallara bağlı bir hiyerarşinin parçası olarak sınırları normlarla belirlenmiş yetki alanlarında faaliyet gösterdiği akla yatkın hake getiren ussallaştıran bir mantığa dayanır (Weber, 2012b, ss. 336-339).

Bu modern, 'bürokratik' devlet biçimi, feodal dönemin tipik özelliği olan mülklere bölünmüş siyasi örgütlenme biçiminde, yönetim araçlarına bağımsız olarak sahip olan idari gücün özel temsilcilerinin monarşik olarak mülksüzleştirilmesinden kaynaklanır. İlginç bir şekilde Weber, bu süreç ile bağımsız üreticilerin aşamalı olarak mülksüzleştirilmesi yoluyla kapitalist bir işletmenin gelişimi arasında bir analogi kurar, gerçek ikincileştirme, yöneticilerinin yönetimin maddi kaynaklarından ayrılmasıyla modern devlete geçişte elde edilir (Weber, 2017, s. 13). Mücadele, parlamenter demokrasinin ortaya çıkışı bağlamında yeniden yapılandırıldı ve bu da tek belirleyici siyasi güç haline gelen parlamentoda çoğunluğu sağlayabilen partinin başında duran bir önderin ortaya çıkmasını gerektirdi (Weber, 2017, s. 26).

Weber'de siyasi ve hukuki alanlarda elde edilen rasyonelleşme süreçleri, biçimsel ussal hukuk ile hukuki tahakküm arasında ortaya çıkan bir yakınlıkla ifade edilmektedir. Devletin siyasi tahakkümü, yasalarla düzenlenmiş kurallarla bağlı olarak yetkili olması nedeniyle meşrulaştırılırken, bu kurallar sistemi, belirli bir yasal rasyonelleştirme mantığı altında, prosedürde giderek daha rasyonel bir teknikle birlikte biçimsel niteliklerinde

tümdengelimsel bir titizlik üstlenerek, devlet iktidarının işleyişini kısıtlamak için eşzamanlı olarak çalışır. Bununla birlikte, doğal hukukun parçalanması nedeniyle hukuk sistemi, belirli bir normlar veya ilkeler bütününe dışsal referanstan vazgeçtiği ve en ikna edici hallerinde bile sistemi etkili bir şekilde temellendirmek için çok ince görünen metajuristik aksiyonları muhafaza ettiği ölçüde, bu ilişkide bir gerilim vardır.

Sonuç olarak, hukuki pozitivizm karşı konulmaz bir şekilde ilerler, kutsallıktan arındırılmış bir hukuk sadece siyasi çıkarlar arasındaki uzlaşmanın ürünü ya da aracı olarak görülmeye başlar. Haklar ve görevlerin yanı sıra süreçlerin de muğlak olduğu geleneksel örgütlenmelerin aksine hukukun egemen olduğu rasyonel bürokrasinin ideal tipi hukuki düzen içinde tanımlı ve belirli bir hiyerarşi gözetir (Giddens, 2010, s. 252). Siyasi bürokrasi hukuka araçsal olarak yönelir -siyasi amaçlara hizmet eden hukuki araçlar- öyle ki hukuk-devlet ilişkisi tek taraflı bir karaktere bürünür, hukuk siyasi iktidara karşı giderek daha şeffaf hale gelir. Hukuki tahakkümün dayandığı hukuki ve siyasi alanların sınırı böylece radikal bir şekilde istikrarsızlaşır ve çökme eğilimi gösterir. Gerçekten de ticari ve endüstriyel baskı gruplarının etkisi ve münferit davaları hızlı bir şekilde çözüme kavuşturma arzusuyla hukukun siyasi olarak manipüle edilmesi, hukuka yeni tikelcilik biçimleri enjekte etmekte ve böylece rasyonelleşme ve resmileşme sürecini geri döndürme eğilimine yol açmaktadır. Biçimsel rasyonel hukukun doğası gereği istikrarsız bir form olduğu ortaya çıkmaktadır.

Özetle, Kelsen için hukuk-devleti toplumsal yaşamın diğer alanlarından tanımsal bir özerkliğe sahipken, Weber'in okumasına göre hukuk ve siyaset tarihsel bir gelişim süreci içinde -katalize edilmiş burjuva kapitalizminin ortaya çıkışıyla belirlenmemiş (Mueller, 1982, s. 160)-, geleneksel uygulamalar olarak ekonomik biçimlerle orijinal bir yakın bağlantıdan, kendi özgül rasyonelleştirici mantıklarının ortaya çıkışı temelinde göreceli özerklik biçimleri geliştirir. Bu süreç, normlarla hukuken meşruiyeti sağlanmış modern bürokratik bir devletin ve kodifike edilmiş ve rasyonelleştirilmiş bir hukuk sisteminin ortaya çıkmasıyla sonuçlanır. Ne var ki rasyonalite, çift yüzlü kılıç gibi işleyerek Weber'in kapitalizm provizyonunda kehanete yer bırakmaktan sonuçlar doğurur: özerklik ve bürokrasi arasında büyüyen karşıtlıkla hukuki özne kendi etrafına gönüllü ve kalıcı

zordan oluşan bir kafes örür (Giddens, 2010, ss. 283, 288). Bunun kâşifi ilk elden kendisi olmakla birlikte (Milchman, 1988), eleştirisi en isabetli biçimde Weber'in rasyonaliteyi kapitalizme eş gören metodolojisi üzerine kurulur (Marcuse, 1968, s. 208)

3. Paşukanis: Hukuk Gereksizleşmek Üzere

Sovyetlerde Devrim sonrası önemli hukukçulardan birisi olan Paşukanis, meta biçimi ile hukuki biçim arasında derin yapısal bağ olduğunu kabul ederek ve şeylerle meta arasındaki çelişkiyi hukuku anlamada kilit konumuna getirerek hukukun materyalist analizinde önemli bir ilerlemeyi temsil etmiştir (Beirne ve Sharlet, 2013, s. 146). Başlıca teorik çalışması olan Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm'de Paşukanis, Marx'ın izlediği diyalektik yaklaşımı benimseyerek ilk olarak en temel ve soyut hukuki kategorileri izole etmekte, soyuttan toplumsal olguların somut düzeyine yükselme sürecinde başka türevsel belirlemeler getirmeye devam etmeden önce bunların iç ilişkilerini araştırmaktadır. Metanın Kapital'de kapitalist gelişmenin tüm çelişkili dinamiklerinin yoğunlaştığı temel biçim olduğu düşünüldüğünde, Paşukanis için hukukun hücre-biçiminin yani hukuk öznesinin aynı zamanda meta sahibinin hukuksal karşılığı olması şaşırtıcı değildir. Çünkü Paşukanis'e göre “her tür hukuksal ilişki özneler arası bir ilişkidir” (Paşukanis, 2002, s. 109). Hukuki biçimin temel yapı taşlarını belirlemeye ve sorgulamaya yönelik bu tür bir yaklaşım, belirli yasaların ve hukuki kurumların içeriğinin burjuvazinin maddi çıkarlarıyla doğrudan örtüştüğünü öne süren araçsalci girişimlerden bir kopuşa işaret ediyordu. Ona göre “Mübadelenin meta biçimi, tarihsel olarak kendisinden doğan hukuki sistemi önceler” (Warrington, 2013, s. 122).

Ancak tabiatıyla, bir üretim süreci olan kapitalizmde mücadele bu kapitalist sürecin yalnızca bir unsuru olduğundan hukuk yalnızca meta mübadelesi ile değil aynı zamanda üretimle de ilgilenmelidir (Warrington, 2013, s. 127). Paşukanis için yasal düzenlemenin temel yeniliği, bireysel özel çıkarların karşılığında yatmaktadır; yasal an, tartışmanın ortaya çıkmasıyla birlikte bu tür bir bireyselleşme ve karşılıklı başladığında başlar. Örneğin, trenlerin hareketinin yasal düzenlemesi, sorumluluk ya da demiryolu taşıyıcıları hakkında bir yasa biçimini alabilir ve böylece yolcular ve yük nakliyecileri arasındaki ilişkiyi yapılandırabilirse, aynı şeyin teknik düzenlemesi, demiryolu tarifesi biçimini alarak bir amaç birliğine dayana-

caktır (Paşukanis, 2002, s. 76). Paşukanis'e göre, hukuki biçimin toplumsal düzenleme biçimlerinden ayrılması yoluyla tarihsel olarak göreceleştirilmesi, hukuki kategorilerin meta mübadelesinin tarihsellikten sıyrılıp soyutlanarak evrensel bir öneme sahip olduğunun kabul edildiği dar burjuva ufkundan kurtulmanın anahtarıdır.

Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm, meta mübadelesi okulunun ılımlı kanadının lideri olan ve kapitalizmden komünizme geçiş döneminde 'Sovyet' hukukunun devrimci rolünü savunan Stuçka'ya bir yanıt olarak da okunabilir. Stuçka'ya göre Sovyet hukuku, burjuva hukukundan toplumsal içeriğinin özgünlüğü, proletarya diktatörlüğünün daha geniş bağlamı içindeki konumu ve bu siyasi üstünlük projesinin inşasındaki varsayılan aktif rolü ile ayırt edilebilirdi. Sovyet hukukunun içeriği, biçimini fazlasıyla belirler hale gelmişti. Bu Paşukanis'e göre, Sovyet hukukunun burjuva hukuk biçimini aştığını ve analizi için yeni genelleyci kavramların tanımlanmasını gerektirdiğini savunmak, bu biçimi gelişiminin belirli tarihsel koşullarından koparmak ve ölümsüzlüğünü ilan etmek demektir. Paşukanis, devletin sönmelenmesi şeklindeki Marksist anlayışa olan bağlılığını yineleyerek, komünizme geçişin yeni hukuki biçimlere geçişi değil, hukukun sönmelenmesini gerektirdiğini vurguladı. Dolayısıyla, Sovyet ekonomi politikası hukuki biçim aracılığıyla uygulandığı ölçüde, Paşukanis'in "proleter devlet kapitalizmi" olarak tanımlayacak kadar ileri gittiği proje zorunlu olarak dar burjuva ufkuna bağlı kalmıştır (Paşukanis, 2002, s. 134). Bu, Marx'ın devrim sonrası geçiş dönemi olan komünist toplumun birinci evresinde özel mülkiyete son verilmiş olmakla birlikte tüketim ve paylaşımında komünist ilkeye geçilmediğinden toplumsal ilişkinin düzenlenmesinde hukuka ihtiyaç duyulacağına ilişkin yaklaşımının (Marx, 2017, s. 17) Lenin'in Devlet ve Devrim'de devrimden sonra bir sosyalist hukukun olamayacağını burjuvazisiz bir burjuva hukukunun devam edeceğine ilişkin tespitine benzemektedir (Lenin, 2015, s. 124).

Paşukanis ve Stuçka arasındaki tartışma temelde devletin ve hukukun rolü, yani proletarya diktatörlüğünün kendi hukukuyla ve genel olarak hukukla olan ilişkisi üzerine gerçekleşmiştir. Sovyet rejiminin karakteri ve Sovyet hukukunun zorunlu olarak burjuva biçimi konusunda Stuçka'nın özel, devrimci nitelik anlayışına karşı Paşukanis'in benimsediği keskin formülasyon, sivil toplum ilişkilerinin resmi merkezi yoğunlaşması olarak

devletin, kapitalist gelişimin farklı aşamalarında kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasındaki rolünü açıklayamamaktadır. Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm’de Paşukanis devlet için esasen türevsel bir rol tanımlamıştır. Hukuki biçimi, onun gerçek temelini oluşturan meta mübadelesinin sivil toplum ilişkilerinden doğrudan ortaya çıkan bir biçim olarak tasarlamıştır.² Paşukanis’e göre, hukuk sisteminin özünü oluşturan mülkiyet ilişkileridir. Mülkiyet ilişkisi, toplumun ekonomik yapısıyla iç içe geçmiş olduğundan hukuk dilinde ifade edilen üretim ilişkilerinin ta kendisidir. Bu tür belirli üretim ve mülkiyet ilişkilerinden, devlet aygıtını da içeren siyasi üstyapı ikincil bir unsur olarak ortaya çıkar. Devlet iktidarı, yalnızca önkoşulları daha derinlere kök salmış bir hukuki yapıya açıklık ve istikrar enjekte etmek için işlev görür (Paşukanis, 2002, s. 25).

Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm’deki tartışma, hukuksal biçimin ortaya çıkışını, kapitalist topluma geçişte baskın hale gelen sömürü ilişkilerinin belirginleşmesi açısından belirli bir aşamaya kadar diyalektik olarak ilerler; hukuksal norm, içinden örüldüğü somut hukuksal ilişkiler çokluğundan coşkulu bir şekilde ortaya çıkar. Ancak bu diyalektik daha sonra hukukun gelişmiş biçimiyle ortaya çıkması aşamasında çözülme eğilimine girer. Bu biçimin ifade edilmesi, belirli içeriklerin olumsuzlanmasını veya yok edilmesini gerektirir. Böylece Paşukanis hikmeti hükümet ilkesine göre işleyen ve hiçbir hukuki yorum kabul etmeyen, piyasanın garantörü olarak devletten, hukuk devletine kadar, tüm devlet biçimlerini sınıf tahakkümünün örgütlenmesi olarak tanımlar. Bu başlık altında son cümle olarak şunu ifade edelim ki bu perspektif, Paşukanis’in kapitalist toplumsal ilişkilerin üretimi ve yeniden üretimi sürecinde, özellikle bu sürecin siyasi liderlik ve tahakkümün yeniden üretimini gerektirdiği ölçüde, hukukun rolünü tam olarak kavramasını engellemiştir.³

² China Miéville da Paşukanis’in ‘Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm’de burjuva devletin türetilmesine ilişkin bir anlayış geliştirdiği düşüncesine karşı çıkmaktadır. Miéville, Paşukanis’in isteğinin gerekli değil, yeterli bir burjuva devleti teorisi olduğunu, dolayısıyla Paşukanis için kamu otoritesinin aslında hukuki biçime bağlı olduğu, hukuksal ilişkiyi garanti altına almak ve korumak için faaliyet gösteren ancak hiçbir şekilde yasallığını oluşturmeyen dış zorlayıcı gücün varlığı olduğunu vurgulayarak onun teorisinin bu nedenlerle güçlü olmadığını iddia etmektedir (Miéville, 2004, ss. 124-130).

³ Ancak 1932’de üretici alanın son tahlilde belirlenmiş olduğunu kabul eder ve biçim ile içeriğin birliğini yeniden kavramsallaştırır. Paşukanis’in hukuka ilişkin bakışındaki değişimle ilgili ayrıntılı bir okuma için Reich (2013)’e bakılabilir.

Sonuç

Kelsen'in Saf Hukuk Teorisi'nin bu çalışma açısından başat önemi, hukukun gelişimini açıklamaya çalışan pozitivist yaklaşımın, temel yasası tarihsel veya siyasi olarak sorgulanamayan önceden var olan bir siyasi otorite varsayımına bağımlılığını açıkça gösteriyor olmasıdır. Hukuka ilişkin bu tür bir anlayış, hukukun temel kategorilerini zorunlu olarak evrenselleştirir ve onları ortaya çıktıkları özgül tarihsel bağlamdan koparır.

Weber okuması, ticaretin artan önemi tarafından teşvik edilen modern hukuk sistemlerinin örgütsel özgüllüğünün tarihsel gelişiminin şematik bir takdirine dayandığı ölçüde daha önemlidir. Weber'in biçimsel rasyonel hukukun artan karmaşıklığı ile burjuva kapitalizmi altında özgür emeğin rasyonel örgütlenmesi arasında kurduğu bağlantı özellikle önemlidir. Bununla birlikte, siyaset ve hukuk arasındaki sınırın eğilimsel olarak istikrarsızlaşmasına ilişkin anlayışı çağdaş okuyucuda hemen yankı bulabilirken, hukuki ve ekonomik gelişmelerin yakın bir şekilde birleştirilmesini kabul etmekten kaçınma kaygısı, bu tür siyasi müdahalelerin altında yatan bağlam odaklı zorunlulukları tespit etmesini engellemektedir. Weber'in anlayışı, hukukun kendine özgü rasyonalite mantığının formel eğitim almış hukuk uzmanları tarafından geliştirilmesine uygun olarak, hukuk ve ekonominin tarihsel olarak yakın bir bağlantı durumundan doğrusal olmayan bir şekilde ayrışmasıdır. Bu anlayış, kapitalist toplumun tüm kibirli bağımsız derebeyliklerinin, yerli üretim ilişkilerinin dünya pazarı düzeyinde zayıflatma sürecinin gerektirdiği gibi, burjuvazinin ve kapitalistlerin temel zorunluluklarına dönüşmesi olgusunu açıklayamaz.

Paşukanis'in yöntemi, kapitalist toplumsal ilişkilerin ortaya çıkışına ve ardından gelen çelişkili gelişimine dair çok daha sofistike bir kavrayış sağlayan Marksist bir ekonomi politığe dayandığından daha umut vericidir. Hukuki kategorilerin pozitivist kutsallaştırılmasının yapısını bozmak, meta mübadelesinin genelleşmesiyle birlikte ortaya çıkışlarının izini sürerek tarihsel olumsuzluklarını ortaya çıkarmak, Marksist hukuk filozofunun kesinlikle doğru görevi olarak görülebilir. Bu bağlamda, Paşukanis'in yaklaşımı örnek teşkil etmektedir. Paşukanis'in hukuki biçime ilişkin tanım-laması sürdürülmelidir. Bununla birlikte, refah devleti, neoliberalizm ve kemer sıkma politikaları açısından kapitalist gelişme aşamalarında emeğin

ve ezilen grupların karşı karşıya kaldığı farklı hukuki gerçeklikler sunulduğunda, Marksistler, hukuk ve kapitalist ekonominin yapısal bağlantısının biçimsel olarak ifade edilmiş ve özü boşaltılmış bir şekilde basitçe yeniden ifade edilmesinin gerektirdiğinden daha kapsamlı cevaplar hazırlamış olmalıdır. Ancak hukuki biçim, kapitalist toplumun çelişkili yeniden üretimini sağlayan toplumsal ve siyasi mücadelelerin içeriğiyle yeniden birleştirildiğinde ve bunların coşkulu bir ifadesi olarak kabul edildiğinde, hukuki ve siyasi teorinin ana akım açıklamalarına meydan okuyabilecek materyalist bir hukuki alan anlayışına ulaşılabilir. Kapitalist sistemdeki toplumsal ilişkilerin dinamik ve çelişkili gelişiminde bir temel unsur olarak hukuki biçimin işleyişine dair bir anlayışın geliştirilmesi, biçim ve içerik arasındaki ilişkinin incelenmesini gerektirir. Bu bağlamda hukukun, arz ve talep koşulları tarafından desteklenen sermaye ve emeğin değişen güçler dengesinin bir göstergesi olan belirli bir metanın, emek gücünün değişimini ifade edildiği ölçüde, kapitalist sömürünün belirli bir sınıfsal muhtevayı içerdiğini tespit edilebilir. Buna, hukuki biçimin aynı zamanda faiz oranının belirlenmesini ve piyasa fiyatlarının üretim fiyatlarına doğru yönelmesini de yapılandırıldığını ekleyebiliriz; bu eksenler sırasıyla üretken ve mali sermayenin işlevsel ve kırılğan karşılıklı ilişkisini ve rakip devlet sermayelerinin rekabetçi etkileşimini ifade eder. Son olarak ifade etmeliyiz ki, bu çalışma, devletin hukuki biçim aracılığıyla bu “irrasyonel ifadelerin” yine de kapitalist üretimin içine gömülü olarak belirlenmesini nasıl yapılandırıldığını ve bu mekanizma aracılığıyla kapitalist toplumsal ilişkilerin çelişkili yeniden üretimini nasıl değiştirip düzenlediği anlamak için yeni soruların ortaya çıkmasına çalışmaktadır.

Kaynakça

- Altunsu, O. (2022). Hans Kelsen'in Genel Hukuk Kuramını ve Demokrasi Anlayışını Birlikte Düşünmek Mümkün müdür? *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkiivi*, (29), 28–45.
- Beirne, P. ve Sharlet, R. (2013). Paşukanis ve Sosyalist Yasallık. T. Yelkenci (Ed.), *Marksist Devlet ve Hukuk Teorisi* içinde . İstanbul: Nota Bene.
- D'amato, P. (2016). *Marksizmin Anlamı*. (A. E. Pilgir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori - Marx, Durkheim ve Max Weber'in Çalışmalarının Bir Analizi*. (Ü. Tathcan, Çev.) (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kelsen, H. (2004). *A New Science of Politics: Hans Kelsen's Reply to Eric Voegelin's "New Science of Politics". A Contribution to the Critique of Ideology*. (E. Arnold, Ed.). Piscataway: Ontos Verlag.
- Kelsen, H. (2006). *General Theory of Law and State*. (A. Werderberg, Çev.). New Jersey: Transaction Publishers.
- Kelsen, H. (2008). *Pure Theory of Law*. (M. Knight, Çev.). New Jersey: The Lawbook Exchange.
- Kelsen, H. (2016). *Saf Hukuk Kuramı: Hukuk Kuramının Sorunlarına Giriş*. (E. Uzun, Çev.). İstanbul: Nora Kitap.
- Lenin, V. I. (2015). *Devlet ve Devrim*. (M. H. Spatar ve C. Oster, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Marcuse, H. (1968). *Negations: Essays In Critical Theory*. Boston: Beacon Press.
- Marx, K. (2017). *Gotha Programının Eleştirisi*. (E. Özalp, Çev.) *Gotha ve Erfurt Programları Üzerine*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Miéville, C. (2004). *Between Equal Rights: a Marxist Theory of International Law*. Leiden: Brill.
- Milchman, A. (1988). Max Weber on Capitalism, Socialism and Democracy. *Socialism and Democracy*, 4(2), 97–119.
- Mueller, G. H. (1982). Socialism and Capitalism in the Work of Max Weber. *The British Journal of Sociology*, 33(2), 151–171.

- Özdemir, A. M. (2010). Hukukun Krizi: Günümüz Türkiye'sinde İktidar ve Şiddet. *Çalışma ve Toplum*, (26), 51-70.
- Paşukanis, E. B. (2002). *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*. (O. Karahanoğulları, Çev.). İstanbul: Birikim.
- Reich, N. (2013). Devrim ve Stalinizm Arasında Marksist Hukuk Teorisi: Paşukanis Örneği. T. Yelkenci (Ed.), *Marksist Devlet ve Hukuk Teorisi* içinde . İstanbul: Nota Bene.
- Saygılı, A. (2010). Modern Devlet'in Çıplak Sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(1), 61-97.
- Schuett, R. (2021). *Hans Kelsen's Political Realism*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Torun, İ. (2008). Max Weber'e Göre İktisadi Zihniyetin Rasyonalizasyonu. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 14-34.
- Troper, M. (2016). Kelsen, Weber and the Problem of the Emergence of the State. I. Bryan, P. Langford ve J. McGarry (Ed.), *The Reconstruction of the Juridico-Political: Affinity and Divergence in Hans Kelsen and Max Weber* içinde (ss. 110-121). New York: Routledge.
- Vinx, L. (2007). *Hans Kelsen's Pure Theory of Law: Legality and Legitimacy*. New York: Oxford University Press.
- Warrington, R. (2013). Paşukanis ve Meta Biçim Teorisi. T. Yelkenci (Ed.), *Marksist Devlet ve Hukuk Teorisi* içinde . İstanbul: Nota Bene.
- Weber, M. (1997). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Rubu*. (Z. Gürata, Çev.). Ankara: Ayraç.
- Weber, M. (2012a). *Ekonomi ve Toplum Cilt 2*. (L. Boyacı, Çev.). İstanbul: Yarın.
- Weber, M. (2012b). *Ekonomi ve Toplum Cilt 1*. (L. Boyacı, Çev.). İstanbul: Yarın.
- Weber, M. (2017). *Meslek Olarak Siyaset*. (L. Özşar, Çev.). İstanbul: Biblos.

Öz: Bu makale devletin hukuki biçim aracılığıyla toplumsal bütünlüğü belirleyerek sınırlandırması ve toplumsal ilişkilerin yeniden üretimini şekillendirmesi teorik olarak ele almaktadır. Kapitalist toplumsal ilişkilerin ortaya çıkmasında ve yeniden üretilmesinde hukukun rolünün ne olduğunun anlaşılabilmesi için devlet biçiminin belirlenmesi gerekmektedir. Kapitalist toplumdaki siyasi gelişmenin temel yeniliği, şiddetin meşru kullanımına ilişkin tekelin merkezi bir devlet aygıtına hasredilmesidir. Bu durumun sivil toplumdaki üretim ilişkileri vasıtasıyla nasıl oluşup geliştiği ve zorlayıcı şiddet tekelinin bu üretim ilişkileriyle etkileşiminin içeriği, devlet biçimi tartışmasına ilişkin temel sorulardır. Makalede bu sorulara yönelik ilk olarak Kelsen'in temsil ettiği pozitivist hukuk okulu yaklaşımı, ardından Weber'in modern uzmanlaşma ve ussallaşma analizinin neticesi ortaya çıkan yaklaşımı ve son olarak Paşukanis'in temsil ettiği devletin ve hukukun gelişimini tarihsel materyalist yöntemle yorumlayan yaklaşımı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hukuki biçim, kapitalist toplumsal ilişki, Hans Kelsen, Max Weber, Paşukanis.

